

Näringslivets skolforum

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Elever som lätt når kunskapsmålen – Hur bemöter vi dem i skolan och hur stimulerar vi deras utveckling?

Attila Szabo

Stockholms universitet

Utbildningsförvaltningen Stockholms stad

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

Vilka elever handlar rapporten om?

- Elever som lätt uppfyller de betygskriterier som minst ska uppfyllas i ett eller flera skolämnen.
- Enligt skollagen (SFS 2010:800) ska även dessa elever få ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Vad vet vi om dessa elever?

- En **heterogen elevgrupp** med stora **individuella skillnader** (Mammadov, 2022; Prast m.fl., 2025; Rjosk, 2022; Ziernwald m.fl., 2022).
- De kan vara **högpresterande i vissa ämnen utan att prestera väl i övriga** (t.ex. OECD, 2013, 2024; Reis & Renzulli, 2016; von Davier m.fl., 2024).
- De uppvisar ofta
 - **stark uthållighet och pliktrogenhet**, de kan behålla fokus över tid och fördjupa sig i sina intresseområden (Mammadov, 2022; Ziernwald m.fl., 2022)
 - **hög inre motivation** och **genuint intresse** för de ämnen där de presterar väl (t.ex. Ryan & Deci, 2000, 2020; Ziernwald m.fl., 2022)
 - **hög tilltro till sin egen förmåga**, vilket stärker deras vilja att ta sig an komplexa uppgifter (t.ex. Hong & Aquino, 2004; Moustakas & Gonida, 2023; Prast m.fl., 2025)

Högpresterande flickor och pojkar – finns det några skillnader?

- Flickor är oftare högpresterande i språkämnen medan pojkar oftare presterar högre i matematik och naturvetenskap (Mullis m.fl., 2020; Pfeiffer & Blei, 2008; OECD, 2024; von Davier m.fl., 2023).
- Högpresterande flickor och pojkar uppvisar liknande stark inre motivation, men tenderar ändå att tona ned sina höga prestationer i sociala sammanhang (Coleman & Cross, 2014; Moustakas & Gonida, 2023).
- Skillnader framträder främst i självuppfattning – högpresterande flickor undervärderar oftare sin förmåga i matematik och naturvetenskap (Freeman, 2004; Frenzel m.fl., 2007; Preckel m.fl., 2008).

Högpresterande elevers situation i skolan

- Exceptionellt höga prestationer förekommer **sällan i flera ämnen samtidigt** (t.ex. OECD, 2013; Westling Allodi m.fl., 2025).
- Det **svenska skolsystemet**, präglat av **egalitära ideal**, har traditionellt prioriterat att alla elever ska uppnå en grundläggande kunskapsnivå (Dodillet, 2019; Persson, 2010; Skolverket, 2025a).
- Endast omkring **hälften** av de högpresterande eleverna **behåller sina toppresultat** under grundskolans senare år (Skolverket, 2024).

Varför är det viktigt att stödja dessa elever?

- Deras **utveckling kan vara asynkron** – akademiskt anseelig men inte alltid socialt i takt med jämnåriga – vilket kan skapa utmaningar i klassrummet (t.ex. Händel m.fl., 2013; Renati m.fl., 2022).
- Det verkar som att **en betydande andel** högpresterande elever är **understimulerade** och **inte utvecklas** i linje med sin potential (Madigan, 2019; Prast m.fl., 2025; Skolinspektionen, 2022; Skolverket, 2024, 2025a):
 - **brist på utmaningar, repetition och långsam undervisningstakt** kan leda till **uttråkning, stress** och **underprestation** (Feuchter & Preckel, 2022; Reis & McCoach, 2000; Schwartze m.fl., 2020)

Varför är det viktigt att stödja dessa elever?

- Högpresterande elever är en strategisk resurs i en global kunskapsekonomi (t.ex. Hart & Rodgers, 2024).
- Topprestationer i STEM-ämnena är starkt kopplade till långsiktig ekonomisk utveckling (t.ex. Jordahl & Heller Sahlgren, 2024; Loyalka m.fl., 2021).
- Högpresterande elever från resursstarka hem är kraftigt överrepresenterade, eftersom stödstrukturer och lärarförväntningar ofta missgynnar elever med låg socioekonomisk status, migrations- eller minoritetsbakgrund (t.ex. Skolverket, 2012, 2023, 2024).
- Elever i landsbygd och mindre orter betydligt mer sällan når högre kunskapsnivåer på grund av lägre förväntningar och svagare stödstrukturer (t.ex. Heller Sahlgren, 2021).

Bemötandet kommer först

- Högpresterande elevers ämnesspecifika styrkor och ibland asynkrona utveckling kräver ett medvetet och anpassat bemötande i skolan (Coleman & Cross, 2014; Renati m.fl., 2022).
- Samarbetet mellan elev och lärare bör bygga på ett ”osynligt kontrakt”, där läraren bekräftar elevens höga potential, förväntar sig målmedvetet arbete från elevens sida och erbjuder snabb, kvalificerad återkoppling (Appleton m.fl., 2006; Diezmann, 2005; Hamachek, 1999; Leikin, 2010; Reis & Renzulli, 2016; Whitehouse, 2023).

Anpassad undervisning i det ordinarie klassrummet

- Insatser som lyfts fram som mest verkningsfulla för att möta högpresterande elever i ordinarie undervisning: **differentierade instruktioner**, **flexibla grupperingar** och **digitala resurser** som möjliggör fördjupning och utforskande av mer komplexa frågeställningar (Diezmann, 2005; Reis & Renzulli, 2016; Rotiger & Fello, 2004; Whitehouse, 2023).
- Lärare upplever det som **särskilt utmanande** att möta dessa elever **inom det ordinarie klassrummet**, där stora **variationer i kunskapsnivå** och – i vissa skolor – **socioekonomiska förutsättningar** gör det svårt att erbjuda tillräcklig stimulans (Dimitriadis, 2012; Reed, 2004; Skolverket, 2012, 2024, 2025a; Szabo, 2017).
- Även om differentierade instruktioner ofta rekommenderas, bör **effekterna problematiseras** eftersom differentiering i ordinarie klassrum sällan har starka empiriska belägg (Rogers, 2007; Szabo, 2017; Whitehouse, 2023) och ofta baseras på enskilda fallstudier (Reed, 2004).

Accelererat lärande och komprimerat ämnesinnehåll

- Väl utformade accelerationsprogram har många positiva effekter på högpresterande elevers utveckling – både innehåll och former bör planeras utifrån elevernas kunskapsnivå och utvecklingsbehov (t.ex. Reis m.fl., 2004; Rogers, 2007; Szabo, 2017).
- Komprimerat ämnesinnehåll innebär att läraren kartlägger vad eleven redan kan och ersätter detta med mer avancerade och intressebaserade uppgifter (t.ex. Assouline m.fl., 2015; Reis & Renzulli, 2016).
- Även om skollagen (Prop. 2023/24:79) betonar att högpresterande elever ska kunna studera i snabbare takt – t.ex. genom gymnasiekurser i grundskolan eller förkortad studietid i gymnasiet – saknas det fortfarande tydliga riktlinjer för hur skolor praktiskt ska hantera dessa situationer.

Undervisning i särskilda grupper och mentorer

- Att arbeta med **utmanande uppgifter tillsammans med kamrater** som delar ett starkt ämnesintresse **ökar motivationen** – och motverkar upplevelsen av långsam inlärningstakt och uttråkning i den ordinarie undervisningen (t.ex. Boaler m.fl., 2000; Gallagher m.fl., 1997; Reis m.fl., 2004; Szabo, 2017).
- Insatsen **kan också motverka könsrelaterade hinder**, eftersom högpresterande flickor inom matematik och naturvetenskap ofta får högre akademisk självkänsla och presterar bättre i könshomogena grupper (t.ex. Reis & Graham, 2005; Stutler, 2005).
- Kan genomföras **på små skolor och även digitalt**, vilket gör det möjligt för **elever i glesbygd** att få tillgång till **ämneskunniga mentorer** och kvalificerade aktiviteter oberoende av bostadsort (Brandl & Szabo, 2024).

Något att tänka på

- Oavsett insats, det är **kvaliteten på undervisningen** och **instruktionerna** inom respektive insatser som är de enskilt viktigaste faktorerna för högpresterande elevers utveckling – **läraren** bör ha **hög ämneskompetens** och **god kännedom** om dessa elevers specifika utmaningar (t.ex. Connelly, 2010; Croft, 2003; Dimitriadis, 2012; Hill m.fl., 2005; Rogers, 2007; Szabo, 2017).

Läroarutbildningens ansvar

- Trots högskoleförordningens tydliga krav på att blivande lärare ska kunna planera och utveckla undervisning som stimulerar varje elevs lärande (SFS 2020:766) uppmärksammas högpresterande elevers behov fortfarande i mycket begränsad omfattning i läroarutbildningen.
- Läroarutbildningen behöver stärka både ämneskunskap och didaktisk kompetens genom utbildningsmoment som rustar blivande lärare att identifiera, utmana och undervisa elever som lätt når kunskapsmålen (t.ex. Brandl m.fl., 2023).

Några konkreta förslag på skolnivå

- Säkerställ **tidig och ämnesspecifik identifiering** av elever som når långt i sin kunskapsutveckling.
- Prioritera **evidensbaserade insatser**, såsom acceleration, komprimering av ämnesinnehåll, särskilda grupper och strukturerat mentorskap.
- Undvik **ensidig tilltro till differentiering** i klassrum med stora kunskapsskillnader.
- Använd **flexibla nivågrupperingar** och **kombinera** flera insatser (t.ex. acceleration + ämnesfördjupning) för starkare effekt.

Några konkreta förslag på olika systemnivåer

- Ta fram **nationella riktlinjer** för acceleration, komprimering av ämnesinnehåll och skolövergångar, samt utveckla nationellt kartläggningmaterial för att **identifiera elever** som når de högsta prestationsnivåerna.
- Publicera **nationella** mallar, **kvalitetskriterier** och exempel som ger rektorer praktiskt beslutsstöd i arbetet med högpresterande elever.
- Skapa **organisatoriska och digitala lösningar** som möjliggör avancerad undervisning även i **små skolor och glesbygd**.
- Ge **lärosäten och UKÄ** i uppdrag att **integrera moment** om högpresterande elever i lärarutbildningarna och att följa upp implementeringen.

Tack för er uppmärksamhet!

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM

TACK FÖR IDAG

**Näringslivets
skolforum**

SWEDISH ENTERPRISE SCHOOL FORUM